

Castro kwam na een jarenlange guerillastrijd tegen de pro-Amerikaanse dictator Batista in januari 1959 aan de macht. Onder Batista was Cuba een relatief welvarend land, dat evenwel op corrupte wijze werd bestuurd en aan de leiband van de Verenigde Staten liep. Van Iperen omschrijft het pré-revolutionaire Cuba als 'het Sodom en Gomorra van de Cariben', een drijvend bordeel annex casino waar horden Amerikaanse toeristen aan hun trekken kwamen. Onder het vaandel van 'patria' en 'dignidad' maakten de nieuwe machthebbers aan deze toestand een eind, maar hun ambities reikten verder. In hoog tempo werden ingrijpende hervormingen doorgevoerd om een socialistisch paradijs uit de grond te stampen. "*We zullen de mens voor de eenentwintigste eeuw maken. Die nieuwe mens zijn wij,*" verkondigde Castro's medestander Ché Guevara. Dit marxistische project verstond zich slecht met de Amerikaanse belangen op het eiland, maar des te beter met de Russische: Cuba werd de meest vooruitgeschoven Sovjet-pion op het schaakbord van de Koude Oorlog.

Ook de binnenlandse politiek werd op Sovjet-leest geschoeid: de maatschappij werd in een dictatoriale greep genomen, elk dissident geluid werd met behulp van een op de Oost-Duitse Stasi geënte geheime dienst in de kiem gesmoord. Grootschalige onrust ontstond pas toen met het wegvallen van de Oost-Europese miljardensteun de welvaart afbrokkelde. In augustus 1994 vond het eerste massale protest plaats, dat met geweld werd neergeslagen. Tienduizenden Cubanen ontvluchtten sindsdien, legaal of illegaal, het land.

Aan de hand van de talloze ontmoetingen die hij had schetst van Iperen een beeld van de manieren waarop de achterblijvers zowel als de vluchtelingen door het leven gaan. Hij sprak met de meest uiteenlopende mensen, van straatprostituees tot communistische hoogwaardigheidsbekleders, van dissidente revolutionairen tot revanchistische ballingen en van mensen die zelfs te bang zijn om hun naam te noemen tot Mario Vargas Llosa. Van Iperen heeft daarbij weinig moeite gedaan de interviews, de sfeerreportages, zijn eigen commentaar en de grote brokken geschiedschrijving tot een geheel te smeden. Dat is dan ook het enige bezwaar tegen een boek waarin vooral het gespleten leven van de 'gewone' Cubanen indringend wordt beschreven. Zij betuigen publiekelijk hun trouw aan partij en vaderland, om in huiselijke kring te schimpen op Castro en te dromen van een enkeltje Miami. "*We hebben allemaal maskers op*", zegt een van hen. Voor wie wil weten wat er achter die maskers schuilgaat is *De lege etalage* een aanrader.

Marcel van Dijk

COLOMBIA

Gabriel García Márquez,
Ontvoeringsbericht
(Meulenhoff,
Amsterdam 1996) 323
blz., prijs f39,90.

Met z'n laatste boek is Márquez teruggekeerd naar de oorsprong van z'n schrijverschap: het journalistieke proza. Vóór zijn grote magisch-realistische romans

als *Honderd jaar eenzaamheid* en *Liefde in tijden van cholera* schreef Márquez voor kranten en tijdschriften. De onderwerpen van de artikelen liepen sterk uiteen, maar ze hadden allemaal iets met de actualiteit te maken. Hij schreef natuurlijk veel over z'n vaderland Colombia, maar bijvoorbeeld ook over de Cubaanse revolutie, de scheiding tussen Oost- en West-Berlijn en Hongarije 1956. Het is daarom niet verrassend dat *Ontvoeringsbericht* handelt over het drama dat z'n eigen land al jarenlang bezighoudt: de oorlog tussen de regering en de drugshandelaren. Begin jaren negentig kwam die oorlog in z'n meest bloedige fase terecht. Pablo Escobar, leider van het Medellín-kartel, wilde afdwingen dat de regering hem bij arrestatie niet zou uitleveren aan de Verenigde Staten. Om veilig te zijn voor aanslagen van wraaklustige politieagenten of rivaliserende drugskartels, wilde Escobar zich gevangen laten zetten in een luxe-hacienda. De regering weigerde dat en Escobar ontvoerde daarop een aantal vooraanstaande journalisten.

Márquez beschrijft de ontvoering van de journalisten, de onderhandelingen over hun vrijlating en het (gedeeltelijke) succes daarvan. Zijn stijl is - in tegenstelling tot z'n romans - sober en zakelijk. Het is een journalistiek verslag zonder al te veel waardeoordelen, waarin de feiten voor zich spreken. Dat levert een adembenemend boek op, dat eigenlijk niets en tegelijkertijd alles over Colombia vertelt. Niets, omdat Márquez ingewikkelde politieke ontwikkelingen buiten beschouwing laat, niet ingaat op de manier waarop de drugsbaronnen hun geld verdienen en nauwelijks aangeeft hoe de leiders leiding geven. Maar het boek vertelt alles over een land waarin iedereen verstrikt is geraakt in een geweldsspiraal. Presidenten zijn net zo goed slachtoffers van dat geweld als geronselde tieners uit de achterbuurten van Medellín. Drugsbaronnen veranderen in bedenkelijke politici, politici in handlangers van de drugsbendes. De strijd gaat nog steeds tussen goed en kwaad, maar lijkt de vorm te hebben gekregen van een keuze tussen medeplichtig zijn of vermoord worden. Márquez laat zien hoe diep tragisch het is wanneer een hele bevolking het slachtoffer wordt van een strijd waarmee ze feitelijk niets te maken heeft.

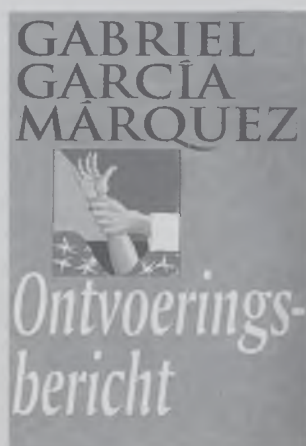
Daarmee overstijgt het boek de specifieke situatie in Colombia. In landen waar gevochten wordt tussen regeringstroepen en extremisten vallen de meeste slachtoffers onder de burgers. Zie Rwanda, Bosnië, Algerije, Tsjetsjenië, Zaïre enzovoort. Daar ligt ook de waarde van het boek van Márquez voor het onderwijs. *Ontvoeringsbericht* laat zien wat strijd, of het nu een drugsoorlog of een politiek dan wel religieus conflict is, voor gewone mensen betekent. Hoe journalisten, presidenten, politici, geestelijken, advocaten, randgroep-jongeren, kleine drugsdealers, moeders, vaders, kinderen, kortom hoe een heel land eind twintigste eeuw gegijzeld kan worden door *het geweld*.

Ruud Slotboom

DUITSLAND

Rob Aspeslagh en Suzanne Raven, *Een lastige erfenis. De rol en betekenis van het Duits verzet tegen Hitler* (Van Gorcum, Assen 1995) 129 blz., prijs f24,90.

Een lastige erfenis is een bundel van lezingen die is samengesteld onder redactie van twee medewerkers van het insti-

tuut *Clingendael*. In elf bijdragen passeren de verschillende kringen van het Duitse verzet tegen de nazi's de revue. Hun ideengoed wordt zorgvuldig geanalyseerd en er wordt ingegaan op de contacten met het verzet in Nederland en andere landen. Het boeiendst is het bescheiden ooggetuigenverslag van Ludwig von Hammerstein, die deel had aan de militaire samenzwering van 20 juli 1944 en slechts per toeval aan de nazi's wist te ontkomen.

De bundel vormt de schriftelijke weergave van de *Clingendael*-conferentie in september 1994 over de Duitse *Widerstand*, waarmee het Haagse instituut wilde bijdragen tot de kennis in Nederland over de rol en de betekenis van het Duitse verzet tegen het nazi-regime. Op de achtergrond woedde in de zomer van 1994 in Duitsland een heftige controverse rond een verzetstentoonstelling in Berlijn. Verscheidene historici en politieke publicisten vonden het onaanvaardbaar dat niet alleen voor verzetshelden als von Stauffenberg, maar ook voor latere DDR-leiders als Walter Ulbricht een plaats was ingeruimd.

De vraag die deze critici in feite opwierpen wordt in *Een lastige erfenis* door de Oostduitse historicus Jürgen Danyel treffend verwoord: "Moet men zich niet alleen afvragen waartegen, maar ook waarvoor het verzet werd gepleegd?" Vooral Hitler-biograaf Joachim Fest maakt grote bezwaren tegen de gelijkstelling van de verschillende verzetskringen. Volgens hem bestaat er een wezenlijk verschil tussen het door hem behandelde nationaal-conservatieve en militaire verzet en dat van

de Duitse communisten. Terwijl conservatieve, christelijke en sociaal-democratische verzetskringen streden voor algemene menselijke waarden, vormde het communistische verzet, in de optiek van Fest, eenvoudigweg de zwakkere concurrent van het totalitaire nazisme. Fest rekent de communisten in feite niet tot de *Widerstand*.

Danyel keurt deze stellingname af. Hij wijst op het verschil tussen de communistische verzetsmensen in Duitsland en hun leiders in Moskou en waarschuwt voor de beïnvloeding van de discussie door naoorlogse politieke tegenstellingen en het terugprojecteren van de Oostduitse dictatuur op het verzet tijdens de oorlog. Bovendien blijkt uit de bijdragen over het gedachtengoed van de verschillende verzetskringen van onder anderen Hans Mommsen dat de meeste Duitse conservatieve *Widerständler* geenszins democratisch waren ingesteld. Op de conferentie pleitte columnist J.L. Heldring vanuit het publiek dan ook voor een ander criterium voor het verzet. Een betere maatstaf dan het totalitarisme-criterium van Fest was in zijn ogen of verzetsleden hun leven op het spel hebben gezet. Heldrings criterium rekent in ieder geval af met leidende communisten als de latere DDR-partijchef Ulbricht die al snel naar Moskou vluchtten. Tegelijk laat het de status van de meeste communistische verzetsmensen in nazi-Duitsland zelf ongemoeid. En kijkend met een schuin oog naar de actuele problemen van de eenwording van Oost- en West-Duitsland lijkt dat ook maar het beste.

Jacco Pekelder